

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ БЛАГОДІЙНИЦТВА

Борисенко М.І.

Чернігівський національний технологічний університет

В статті проаналізовано поняття громадські об'єднання, благодійність та волонтерство. Визначено правову основу діяльності недержавних організацій соціальної сфери. Визначено основні напрями благодійної та волонтерської діяльності. Проаналізовано основні причини, що спричинили зростання ролі волонтерських організацій у суспільстві. Розкрито особливості благодійної та волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, благодійник, благодійність, громадські об'єднання, благодійна організація, волонтерська організація.

Постановка проблеми. В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, добродійцями, благодійниками, добровольцями. Добровільна праця – один із найяскравіших феноменів людської цивілізації, який свідчить, що на тлі технічного прогресу здійснюється еволюція людського духу. Спираючись на теорію потреб А. Маслоу, можна зробити висновок, що люди, які виконують добровільну роботу, досягли вершини піраміди потреб, тобто реалізують потребу в самоактуалізації [8]. І цю потребу вони реалізують шляхом участі в діяльності різних організацій, в тому числі благодійних та волонтерських. Основна мета цих організацій це некомерційна неприбуткова діяльність організацій та фізичних осіб, спрямована на задоволення потреб соціального розвитку. У ширшому розумінні благодійність визначається як «інвестування соціальної сфери» [6]. На думку вчених, сьогодні уряди деяких держав очікують, що добровільні організації придуть на зміну державі або ж візьмуться за вирішення нових соціальних проблем. Але, вони не враховують, що добровільні організації в цілому не володіють достатнім фінансовими та іншими ресурсами щоб замінити допомогу держави і тому держава нині постола перед необхідністю залучення до цього процесу недержавних організацій, зокрема благодійних та волонтерських. Благодійність заснована як на волонтерській, так і професійній діяльності благодійників, благодійних організацій та благодійних фондів, яка орієнтована на допомогу та покращення суспільства, окремих його верств чи осіб.

Проаналізувавши вітчизняні і зарубіжні праці, щодо благодійності та волонтерства, благодійної та волонтерської діяльності, можна стверджувати, що перераховані види діяльності досліджувалися вченими. Так питання добродійності, молодіжного лідерства і волонтерства у вітчизняній науці та практиці досліджували О. Безпалько, О. Брижова-та, Р. Вайнола, І. Грига, М. Дейчаківський, Л. Дума, З. Зайцева, А. Зінченко, І. Зверева, Н. Заверико, І. Іванова, Н. Івченко, А. Капська, О. Карпенко, Л. Коваль, Н. Комарова, О. Кузьменко, О. Лисенко, О. Лозовицький, В. Назарук, І. Пінчук, Н. Романова, Ф. Ступак, С. Толстоухова, І. Трубавіна, О. Шатохіна, О. Яременко. При цьому вітчизняні дослідники спрямовують свою увагу на змісті волонтерства, принципах та практичному досвіді організації волонтерської діяльності, питаннях практичної підготовки волонтерів до роботи з різними категоріями населення. Благодійництво і благодійну діяльність досліджували такі науковці, як О. Алексєєва, Б. Бромлей, Я. Буздуган, М. Колісник, Т. Літвінова, Д. Страховський, Ф. Ступак, Г. Ульгорн, В. Чепурнов та інші. Втім, ця тема настільки актуальна, що спонукає до подальшого її вивчення, особливо що стосується теоретичного аналізу понять благодійності та волонтерства, благодійної та волонтерської діяльності.

Правовою основою проведення благодійної та волонтерської діяльності є відповідні акти чинно-

го законодавства, що регулюють відносини у суспільстві, спрямовані на розвиток благодійної та волонтерської діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечують сприятливі умови для утворення благодійних та волонтерських організацій [1, 2, 3, 4]. Назвемо основні з них: Закон України «Про громадські об'єднання», Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Закон України «Про волонтерську діяльність».

Починаючи з другої половини 90-х років минулого століття поряд з державними та комунальними закладами соціального захисту в Україні почала формуватися мережа недержавних організацій (НДО) та установ, що надавали соціальні послуги різним соціально незахищеним верствам населення. І саме ці організації почали розробляти і надавати нові види соціальних послуг, які були не характерні для радянської системи соціального захисту та соціального забезпечення [6]. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», соціальні послуги це комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем [2]. Наразі неможливо чітко вказати кількість НДО, які надають соціальні послуги вразливим групам людей. Офіційна статистика не веде обліку недержавних суб'єктів надання соціальних послуг. В Україні також не проводилося спеціальних досліджень щодо виявлення недержавних організацій, які надають соціальні послуги, їх спроможності, кількості та видів послуг, їхніх клієнтів, вартості послуг. НДО можуть відрізнятися своїми організаційними структурами, обсягом та видами послуг, джерелами фінансування, поширенням діяльності на місцевому або національному рівні, спеціалізацією послуг чи специфікою клієнтів. Серед недержавних організацій особливе місце займають благодійні та волонтерські організації. Благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених, як основну мету її діяльності. Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. Цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах [3]. Основними видами благодійної діяльності є:

1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав;

2) безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права;

3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав;

4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів;

5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність;

6) публічний збір благодійних пожертв;

7) управління благодійними ендавментами;

8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності;

9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом.

Благодійні організації здійснюють свою діяльність в багатьох сферах, а саме:

1) освіта;

2) охорона здоров'я;

3) екологія, охорона довкілля та захист тварин;

4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;

5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога;

6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;

7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини;

8) наука і наукові дослідження;

9) спорт і фізична культура;

10) права людини і громадянина та основоположні свободи;

11) розвиток територіальних громад;

12) розвиток міжнародної співпраці України;

13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України;

14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні;

15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану.

Тепер порівняємо напрями діяльності благодійних організацій та волонтерських. Волонтерський рух, як і благодійництво існує вже багато сторіч. І хоча в різних країнах це явище має різні назви, воно є універсальним людським феноменом, який зустрічається в усіх культурах, на всіх рівнях економічного розвитку, серед представників обох статей і людей різного віку. Він є однією з найефективніших форм роботи з молоддю, невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує молодих людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство.

Волонтерська організація – юридична особа, яка здійснює свою діяльність без мети одержання прибутку і отримала статус волонтерської згідно з вимогами Закону України «Про волонтерську діяльність». Волонтерська діяльність є формою благодійництва. Волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги [4]. Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками:

надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребу-

ють соціальної реабілітації; здійснення догляду за хворими, інвалідами, одиноками, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;

надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видо-вищних і громадських заходів;

надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [4].

В Україні волонтерство з'явилося на початку 90-х минулого століття, а офіційно його визнано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року. Роль волонтерства у соціальній сфері визнана на державному рівні, що знаходить своє підтвердження в окремих законодавчих документах, в яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна. Особливість волонтерського руху в Україні полягає у тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є учнівська та студентська молодь. Участь молодих людей у волонтерському русі дає змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, долучатись до участі у проектах і програмах соціальної спрямованості. Рік тому на київському Майдані українці сформували волонтерські групи для підтримки Революції гідності. Пізніше, коли Росія окупувала Крим і частину території Донбасу, навчені досвідом Майдану волонтери, розпочали унікальні за розміром і форматом акції з підтримки українських учасників антитерористичної операції і переселенців. Фактично, волонтери взяли на себе функції держави із забезпечення армії, Національної гвардії, добровольчих батальйонів і військових госпіталів усім необхідним. Якби не волонтери, Україна не змогла б дати відсіч ворогові, бо він напав тоді, коли державні інститути майже не працювали.

Вітчизняний науковець З.П. Бондаренко, аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке вітчизняними та зарубіжними науковцями ототожнюється із поняттям «добровільна діяльність», зазначає, що дослідники тлумачать сутність даного феномена як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільну діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та, не маючи цілей отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значимих проблем у формі безоплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності [11].

Важливим етапом в розвитку волонтерської діяльності в Україні стало прийняття в 2011 році за-

кону «Про волонтерську діяльність». Це свідчить про визнання державою волонтерського руху як підвалини громадянського суспільства, виводить його на якісно новий рівень, посилює законодавчу базу щодо організації діяльності волонтерів. Аналіз волонтерської діяльності після прийняття закону показав, що деякі статті потребують змін та доповнень, що залишилися проблеми, які потребують законодавчого вирішення. Насамперед це:

- право фізичних осіб, які не досягли чотирнадцяти років, брати участь у волонтерському русі;
- введення пільг для волонтерів під час вступу до ВНЗ та при прийомі на роботу;
- зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально-виробничої практики в разі її здійснення за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності;

- обов'язковість страхування волонтерів залежно від виду діяльності та терміну його тривалості;

Крім того, більшість недержавних організацій, в тому числі і волонтерські, мають певні типові проблеми, пов'язані із життєздатністю послуг:

- відсутність регулярного фінансування;
- недостатність відповідних навичок та кваліфікації у лідерів і працівників;
- проблеми з навчанням та підвищенням кваліфікації працівників;
- низька активність і низький рівень довіри до послуг НДО з боку громади;
- недостатня відкритість влади й бажання співпрацювати з НДО.

Вирішення цих проблем сприятиме розвитку волонтерського руху в Україні, підвищить якість надання волонтерської допомоги.

Список літератури:

1. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI / Відомості Верховної Ради України, 2013, № 1, ст. 1.
2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV / Відомості Верховної Ради України, 2003, № 45, ст. 358.
3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI / Відомості Верховної Ради, 2013, № 25, ст. 252.
4. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI / Відомості Верховної Ради України, 2011, № 42, ст. 435.
5. Введення в соціальну роботу. Навчальний посібник. – К.: Фенікс, 2001. – 288 с.
6. Буздуган Я. М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства // Наукові записки. – ТДПУ. Серія: Економіка. – 2002. – № 12.
7. Івченко Н. М. Участь молоді у волонтерській діяльності як соціально-педагогічна проблема (інтерпретаційний аспект). Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал. – № 1, 2003. – 192 с.
8. Маслоу А. Мотивація і людина / Переклад з англійської А. М. Татлыбаевой – СПб.: Евразія, 1999. – 480 с.
9. Перспективи діяльності громадських організацій з надання соціальних послуг. Для керівників місцевих органів виконавчої влади та громадських організацій. – К.: Друкарня НаУКМА, 2000. – 76 с.
10. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
11. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під редакцією В. Полтавця. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2000. – 236 с.
12. Соціальна служба в Україні: соціально-психологічні засади формування й ефективного функціонування. Матеріали науково-практичної конференції. 12 травня 2005 року, м. Черкаси / Редакційна колегія: В. В. Москаленко, Н. І. Кривоконь, Н. М. Дембицька. – К.: Фенікс, 2005. – 664 с.
13. Теория и методика социальной работы (Краткий курс). Под общей редакцией академика Академии социальных наук Жукова В. И. – М.: издательство «СОЮЗ», 1994. – 192 с.
14. Теорія соціальної роботи. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Соціальна робота». – Чернівці. 2011. – 100 с.
15. Технологізація волонтерської роботи у сучасних умовах / За редакцією професора А. Й. Капської. – К.: 2001. – 140 с.

Борисенко Н.И.

Черниговский национальный технологический университет

ВОЛОНТЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье проанализированы понятия общественные объединения, благотворительность, волонтерство. Определены правовые основы деятельности неправительственных организаций социальной сферы. Определены основные направления благотворительной и волонтерской деятельности. Проведен анализ основных причин, которые привели к росту роли добровольных организаций в обществе. Выявлены особенности благотворительной и волонтерской деятельности.

Ключевые слова: волонтер, волонтерство, благодетель, благотворительность, общественные объединения, благотворительная организация, волонтерская организация.

Borysenko M.I.

Chernihiv National Technological University

VOLUNTEERING AS ONE OF THE FORMS OF CHARITY

Summary

In the article, the concepts of public associations, charity, and volunteering are analyzed. Legal bases of the activity of non-government organizations of social sphere are determined. The basic directions of charitable and volunteering activity are determined. The analysis of the basic reasons, which led to an increase in the role of voluntary associations in the society, is carried out. Special features of charitable and volunteering activity are revealed.

Keywords: volunteer, volunteering, benefactor, charity, public associations, charity, voluntary organization.